

Viure als Pirineus, 29/10/23

Puigcerdà celebra la Nit d'Ànimes i la desfilada dels Espantanens

Els Espantanens han desfilat puntualment aquest dissabte pels carrers de Puigcerdà, repartint caramels entre la mainada i espantant grans i petits.

photo_camera Els Espantanens davant del Museu Cerdà de Puigcerdà / Foto: Gael Piguillem viurealspirineus

Els Espantanens han desfilat puntualment aquest dissabte 28 d'octubre, a les 19 hores, pels carrers de Puigcerdà, repartint caramels entre la mainada i espantant grans i petits. Han sortit des del Museu Cerdà i han recorregut carrers i places fins a arribar a la plaça Santa Maria, on han estat presentats i han ballat la tradicional **Rotllana dels Espantanens**.

Des de l'**Ajuntament de Puigcerdà** (Comissió de Festes) i el **Grup de Recerca de Cerdanya** volen recuperar les tradicions etnològiques pròpies dels Països Catalans, especialment del Pirineu i de la Cerdanya. Col·laboren també en la desfilada, la **Colla de Dimonis de Puigcerdà**, amb els seus timbalers i menjadors de foc i l'**associació cultural La Tribu**, en l'organització de la desfilada.

Nit d'Ànimes

Pel que fa a la **Nit d'Ànimes**, el pas dels temps ha desplaçat la major part de les celebracions d'aquest caràcter a la nit anterior, en la forma americanitzada d'aquesta festa, anomenada Halloween.

En contra d'allò que pensa molta gent, el Halloween (Hallow Even: Nit d'Ànimes) no és una tradició originàriament americana, sinó que va ser exportada pels irlandesos emigrants als Estats Units i correspon a la festa cèltica del Samhain, que se celebra la nit del 31 d'octubre i que a Galícia, per exemple, es diu Samaín i que se celebrava també tradicionalment a Catalunya i a molts altres indrets del nord de la península Ibèrica.

Segons la tradició cèltica, en aquesta nit, les portes del món inferior (el dels esperits) romanen obertes i aquests poden sortir al nostre món o bé els humans poden baixar a l'inframón. La festa és molt reconeguda i encara se celebra.

En primer pla, la Nit / Foto: Gael Piguillem/

La **festa del Samhain** va ser cristianitzada fa segles a les nostres contrades i convertida en la Nit d'Ànimes, tot i que en essència són la mateixa cosa. Des de fa més d'una dècada, anem recuperant cada any diferents elements festius i etnològics relacionats amb la Nit d'Ànimes.

Els **Espantanens** són uns personatges típics del folklore europeu que es fan servir per espantar la mainada, tot dient-los que si no es porten bé, vindrà tal o tal altre espantanens (com l'home del sac o el Papus) i se'ls endurà.

Els impulsors han volgut escenificar aquests personatges, de manera simpàtica, alguns dels quals són originaris de Cerdanya, com el **Rosegacebes**

(del Vilar d'Urtx), la **Nit** (de Meranges), en **Papassa** (de Grus i Bellver) o la **Fou** (de Bor).

Personatges

Els personatges que han sortit aquest any als Espantanens són els següents:

En Papassa:

Vingut d'Urús i Bellver, en Papassa podria ser un parent cerdà d'un dels espantanens més coneguts per tots i totes: en Papu, un ésser tan misteriós com temut. El seu nom prové del verb "papar", puix devora els infants sense necessitat de mastegar-los.

El Caragot:

Per les terres tarraconenses deambula un parent de l'home del sac però més alt i gran que aquest. Amb un sac ple de nens i nenes entremaliades carregades a la seva esquena, baixa per la xemeneia de les llars per a trobar ossos que afegir a les seves sopes.

El centre, el Caragot fent de les seves / Foto: Gael Piguillem

En Banya Verda:

En Banya Verda és una mena de diable que acompanya al ball de dimonis de Montuïri, a Mallorca. Té moltes maneres de presentar-se davant els mortals, una d'elles és la d'un dimoni vermell amb una enorme banya verda al centre del front. Símbol del lloc del qual procedeix, porta sempre amb ell una forca ben

esmolada que utilitza per a punxar a totes les nenes i nens dolents que troba al seu pas, carregant-los en una cistella, i portant-los a la porta de l'infern on són llençats a bullir en enormes calderes.

La Tinyosa:

Anomenada la Tinyosa, la Pixanera, o la Ploranera a les regions del Montseny i la Plana de Vic, aquest esperit s'oculta entre la mateixa boira que l'acompanya allà on va. Quan algun infant s'atreveix a caminar entre la boira, la Tinyosa el segresta i se l'emporta al seu cau, on l'absorbeix fins a empassar-se'l.

El Rosegacebes:

Originari del Vilar D'Urtx, segons la llegenda, en Rosegacebes és l'ànima damnada d'una persona que quan era viva es dedicava a robar les cebes de l'hort del seu veí, fins que aquest, empipat, el va maleir: "Qui em roba les cebes, així n'hagi de menjar per sempre, en la vida i en la mort", condemnant-lo d'aquesta manera a vagar per tota l'eternitat. Segons la tradició, la presència d'aquest ésser espantacriatures es detecta quan es veu una ceba rosegada.

La Nit:

La nit vesteix de negre i turmenta amb el seu mantell estrellat a les nenes i nens que tenen por de la foscor i a les criatures misterioses que s'oculten dins d'ella. Es diu que la seva llar s'ubica als cims de Meranges, a la Cerdanya, un lloc que alberga tota mena de criatures fabuloses.

En Jan del Gel:

A la vall de Ribes de Freser existeix un geni de la naturalesa que encarna el fred mateix. Els dies en què l'hivern es fa més dur, quan el cel es torna gris i el gel absorbeix la vegetació dels camps, en Jan de Gel camina a prop a l'espera de trobar alguna nena o nen inconscient que vulgui reptar a l'hivern. Quan això passa, la mirada de Jan del Gel penetra en el cos dels infants i els deixa completament gelats per a capturar-los i finalment devorar-los.

Menjafocs i timbalers de la Colla de Dimonis de Puigcerdà / Foto: Gael Piguillem

La Mort:

La mort és l'espantanens i espantagrans definitiu. A Catalunya mai se la citava pel seu nom, no obstant això, se la coneix per molts com la Blanca, la Calba, la Pelada, la Seca, la Desdentada, la Pixarelles o la Flaca. També té múltiples cares i sol governar un regne, perquè la mort és també això, un espai que els vius visitaran al seu degut temps, tanmateix, ens recorda la inscripció que porta en la seva dalla: "Nemini parco" (a ningú no perdono). Com sigui, la mort és l'últim destí del nostre viatge, el temps mateix, i gairebé totes les pors troben un concili en la seva figura pertorbadora i enigmàtica.

La Ginebreda:

A les coves de Fumanya viu la Ginebreda, que no és de carn i ossos, sinó de pal i molsa, com els arbres. Tenia un geni terrible, s'enfadava molt fàcilment i descarregava la seva fúria sobre els infants entremaliats, als quals pegava despietadament amb les seves mans llenyoses amb pinxos i arestes. Un cop seu produïa tal coïssor que durava més de set setmanes.

La Moixina:

La Moixina és un ésser de personalitat ambigua, una nimfa en forma de gat que viu confosa entre les aigües d'una font a Olot.

En Camunyes:

Francisque, nascut al poble de Camuñas, va ser un líder guerriller que va lluitar durant la guerra d'independència espanyola. La seva ferotgia i brutalitat contra els enemics francesos impulsaria una terrible fama més pròpia d'un monstre que d'un home. "¡Que viene el tío Camuñas!", cridaven els francesos davant els atacs del guerriller. L'any 1811, l'exèrcit francès aconseguí donar mort a Francisquete, però el seu odi va fer que continués vagant pel nostre món. El seu mocador de guerriller, que una vegada va ser heroic, dona pas al líquen i als fongs que el consumeixen allà on sigui que s'amagui. Les seves dents han crescut a força de rosegar ossos humans, i la seva mirada trista és pròpia d'un líder derrotat. Avui, són les nenes i nens els que temen al monstre Camunyes.

El Pare Llop:

Aquest ésser és un encantador de llops, no pas un home llop. És un home que ha adquirit els poders dels llops, a qui aquests obeeixen com a un rei. Quan fa molt fred, baixa als poblats a demanar menjar. Millor no negar-li res, perquè pot fer que els llops ataquin als remats. Aquest any, hem recuperat personatges que ja havien desfilat altres anys:

La Fou:

La Fou de Bor és la cova més gran de la Cerdanya. Els més grans contenen moltes llegendes sobre belles encantades i bruixes terribles que s'amaguen en les seves galeries i salons. Qualsevol cosa és poc a fi de mantenir les nenes i nens allunyats de la cova. Fins i tot s'explica que la mateixa Fou pot empassar-se'ls i sepultar a nens i nenes sota les roques perquè no puguin tornar a l'exterior mai més.

Els Espantanens davant del Museu Cerdà de Puigcerdà / Foto: Gael Piguillem

La Muça:

Uns conten que la Muça és una reina de temps antics, de quan homes i dones parlaven àrab per tota la península; uns altres expliquen que fins i tot és molt més antiga encara. Aquesta reina, o esperit, va triar com a llar una cova de la regió del Baridà i allí va ocultar misteriosos tresors. I també hem presentat dos personatges nous:

La Cardapeçols:

Aquesta ogressa catalana acudeix als crits de les nenes que no volen pentinar-se als matins. Utilitzant una pinta per a cardar llana, pretén allisar el cabell de les seves víctimes. El pèl de les nenes s'embulla en la pinta de pues i la vella tira amb força arrencant-los el pèl i deixant-les calbes com una mona.

El Pardinot:

Un ogre de la Vall de Ribes alt com un pi i negre com el sutge. Li distingeixen dos enormes geps, una en el pit i una altra a l'esquena. Té els ulls grans i la boca gruixuda com l'entrada de l'infern. Les seves dents són llarguíssimes, sortint-li fora de la boca, de fet, quan mastega produeix tant soroll que ho fa trontollar tot com si produís un terratrèmol. No parla, udola i corre de pressa com el vent muntat sobre un gall tan estrany com ell. Viu en una cova subterrània, on passa bugada dels nois bruts que no es deixen rentar, raspallant-los amb raspalls de ferro dels usats per a netejar cavalleries i bous.

La comitiva dels Espantanens va acabar la desfilada davant de l'església de Sant Domènec i va anar acompanyada en tot moment pels timbalers i els menjafocs de la Colla de Dimonis de Puigcerdà. Les màscares que porten els Espantanens són obra de l'antropòleg local, **Carlos Rodríguez Prol**. La Nit d'Ànimes és organitzada pel Grup de Recerca de Cerdanya, la Comissió de Festes de l'Ajuntament de Puigcerdà, la Colla de Dimonis de Puigcerdà i La Tribu i **enguany és el dotzè any que té lloc**. Tots els personatges -excepte dos, de moment- porten màscares que han estat realitzades per l'antropòleg i activista cultural Carlos Rodríguez Prol, membre de La Tribu.

Un fenomen que hem observat els darrers anys és que molts nens i algun gran s'afegeixen a la rua dels Espantanens disfressats també per l'ocasió, de manera espontània. També volem remarcar que la festa continua estenent-se per la comarca. Ja fa dos anys que la **Comissió de Festes de Ger**, juntament amb els alumnes de l'**Escola Santa Coloma de Ger**, van organitzar una rua d'Espantanens i és previst que enguany també ho facin, el vespre del 31 d'octubre.

Els Espantanens van començar a sortir a Puigcerdà l'any 2009 i només no han desfilat els anys 2018 (per inclemències meteorològiques) i el 2020 (per la Pandèmia). Enguany és, doncs, el 13è any que surten.